

รูปแบบการบริหารจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ของพระเมธีวัชรประชาทร
(ประยูร นนทियो) วัดอินทาราม จังหวัดสมุทรสงคราม*
PUBLIC WELFARE MANAGEMENT MODEL OF
PHRAMETHEEWATCHARAPRACHATHORN (PRAYOON NANTHIYO),
WAT INTHARAM, SAMUT SONGKHRAM PROVINCE

พระใบฎีกามงคล ปณฺญาทีโป

Phrabaidika Mongkol Panyadipo

วัดเอนกพิมพ์พรประชานาถ สมุทรสงคราม

Wat Anekphimpornprachanat, Samut Songkhram

Corresponding Author E-mail: phrabaidikamongkol789@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาผลงานสาธารณสงเคราะห์ 2. ศึกษากระบวนการบริหารจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ และ 3. นำเสนอรูปแบบการบริหารจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 25 รูปหรือคน วิเคราะห์เชิงอรรถาธิบายและพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1. ผลงานสาธารณสงเคราะห์ครอบคลุมทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ 1. การช่วยเหลือเกื้อกูล จัดครัวสนาม โรงทาน บริการสุขภาพ กองทุนชุมชน และกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 2. สนับสนุนกิจการสาธารณะ จัดศูนย์ให้คำปรึกษากฎหมาย พื้นฟูวัฒนธรรม จัดตลาดน้ำ และพัฒนาองค์กรท้องถิ่น 3. ดูแลสถานที่สาธารณสมบัติ พื้นฟูป่าชายเลน คลอง พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และจัดพื้นที่สุขภาวะ 4. ช่วยเหลือประชาชนทั่วไป บรรเทาภัยพิบัติ ดูแลกลุ่มเปราะบาง ส่งเสริมอาชีพ และให้บริการสาธารณสุข วัดอินทารามจึงเป็นต้นแบบรัฐสวัสดิการชุมชนบูรณาการพุทธธรรมกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน 2. กระบวนการบริหารจัดการ ผสมผสานหลัก 4M (บุคลากร งบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ การจัดการ) กับทฤษฎี 4 (กาย ศีล จิต ปัญญา) โดยปลูกจิตสำนึกสาธารณะ จัดบโปรงใส ใช้ทรัพยากรคุ้มค่า วางแผน-ติดตามงานอย่างมีธรรมาภิบาล พร้อมพัฒนากายผ่านกิจกรรมสาธารณะ พัฒนาศีลด้วยการอบรมและเป็นแบบอย่าง พัฒนาจิตด้วยสติ สมาธิ เมตตาภาวนา และพัฒนาปัญญาด้วยการคิดวิเคราะห์และใช้หลักธรรมแก้ปัญหา และ 3. รูปแบบการบริหารจัดการ คือ การบูรณาการพุทธธรรมกับการบริหารสมัยใหม่ ครอบคลุม

*Received August 28, 2025; Revised September 15, 2025; Accepted September 25, 2025

ทั้ง 4 ด้านงานสาธารณสงเคราะห์ ใช้ 4M ร่วมกับภาวนา 4 ทำให้มีโครงสร้างชัด โปร่งใส มีส่วนร่วม และยั่งยืน โดดเด่นด้วยการลงมือทำจริง ประสานทุกภาคส่วน และขับเคลื่อน ด้วยคุณธรรม จนเป็นโมเดลต้นแบบขยายผลได้ทั่วประเทศ

คำสำคัญ: งานสาธารณสงเคราะห์; การบริหารจัดการวัด; 4M; ภาวนา 4

Abstract

Objectives of this research article were: 1. to study public welfare works, 2. to examine the management processes of public welfare activities, and 3. to present a model for managing public welfare activities. The study was conducted by qualitative research through in-depth interviewing 25 key informants. Data were analyzed descriptively and interpretively.

The research findings revealed that: 1. Public welfare works covered four areas: 1. assistance and mutual support, including setting up field kitchens, offering communal food, providing health services, establishing community funds, and conducting environmental conservation activities. 2. support for public affairs, such as setting up legal advisory centers, reviving cultural traditions, organizing floating markets, and developing local organizations. 3. care of public property, including mangrove and canal restoration, infrastructure development, and the creation of health-promoting public spaces; and 4. assistance for the general public, including disaster relief, caring for vulnerable groups, promoting occupations, and providing public health services. Wat Intharam has thus become a prototype of a community welfare state that integrated Buddhist principles with sustainable development. 2. The management process combined the 4M's (manpower, money, materials, and management) with the Four Bhavana; physical, moral, mental, and intellectual development. This process instilled public consciousness, ensured transparent budgeting, maximized resource utilization, and applied planning and monitoring with good governance, while promoting physical development through public activities, moral development through training and role modeling, mental development through mindfulness, concentration, and loving-kindness meditation, and intellectual development through analytical thinking and applying Dhamma

to problem-solving. 3. The management model was an integration of Buddhist principles with modern management, covering all four areas of public welfare work by employing the 4M's alongside the Four Bhavana. This produced a clear structure that was transparent, participatory, and sustainable, distinguished by practical implementation, collaboration across all sectors, and moral-driven operations, ultimately becoming a prototype model for nationwide application.

Keywords: Public Welfare; Temple Management; 4M; 4 Bhavana

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันหลักที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อวิถีชีวิตและการจัดระเบียบสังคมไทยในทุกมิติ โดยมีบทบาททั้งทางตรงและทางอ้อมในการสร้างความมั่นคงและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคม รวมถึงการเป็นกลไกสำคัญในการช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาสังคมในยามวิกฤต จากรายงานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (2564) พบว่ามีวัดกว่า 40,000 แห่งทั่วประเทศที่ดำเนินกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ในลักษณะต่าง ๆ เช่น การจัดบริการสังคม การส่งเสริมการศึกษา และการช่วยเหลือผู้ประสบภัย การดำรงอยู่และความเจริญของพระพุทธศาสนาจึงมีความสัมพันธ์โดยตรงกับประโยชน์ที่ก่อให้เกิดแก่สังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฐานะที่พระสงฆ์เป็นผู้ให้การสงเคราะห์ทางด้านจิตใจแก่ประชาชน และเป็นศูนย์กลางทางสังคมที่เชื่อมประสานคนในชุมชน ด้วยความตระหนักในบทบาทดังกล่าว มหาเถรสมาคมซึ่งเป็นองค์กรปกครองสูงสุดของคณะสงฆ์ไทย จึงได้มีคำสั่งเมื่อวันที่ 25 เมษายน พ.ศ. 2559 แต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อจัดทำแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาใน 6 ด้าน โดยกำหนดให้งานด้านสาธารณสงเคราะห์เป็นพลังขับเคลื่อนสำคัญในการปฏิรูป เพื่อมุ่งสร้างความผูกพันระหว่างคณะสงฆ์กับประชาชน และสร้างแบบอย่างอันดีงามแก่สังคม (มหาเถรสมาคม, 2559) อย่างไรก็ตาม แม้ว่า จะมีนโยบายระดับสูงที่มุ่งเน้นงานสาธารณสงเคราะห์อย่างชัดเจน ทว่าในทางปฏิบัติ กลับยังประสบปัญหาหลายประการ เช่น การขาดรูปแบบการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ ขาดแผนงานที่ต่อเนื่อง การกระจายงานที่ไม่ทั่วถึง และการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่ยังไม่เป็นระบบ ผลการสำรวจโดยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (2565) ชี้ให้เห็นว่ากว่า 60% ของวัดทั่วประเทศดำเนินงานสาธารณสงเคราะห์แบบเฉพาะกิจหรือไม่ต่อเนื่อง ซึ่งสะท้อนถึงข้อจำกัดด้านองค์ความรู้และการจัดการที่ยังต้องได้รับการพัฒนา ปัญหาเหล่านี้บ่งชี้ถึงช่องว่างความรู้ (Research Gap) ในการศึกษา รูปแบบการบริหารจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ที่สามารถเป็นแบบแผนได้จริง

ในขณะที่ภาพรวมยังเผชิญกับข้อจำกัด แต่กลับมีกรณีตัวอย่างที่โดดเด่นหลวงพ่อด่างหรือพระเมธีวชิรประชาทร (ประยูร นนทีย) เจ้าอาวาสวัดอินทาราม จังหวัดสมุทรสงครามสามารถบริหารจัดการงานสาธารณสงเคราะห์จนเกิดผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เช่น การจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมความดีและกลุ่มออมทรัพย์ที่มีสมาชิกมากกว่า 500 ครอบครัว การจัดตั้งสหกรณ์น้ำตาลป๊อแม่กลองซึ่งสร้างรายได้เสริมให้แก่ชุมชนกว่า 10 ล้านบาทต่อปี และการจัดตั้งศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนหึ่งห้อยที่กลายเป็นแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สำคัญ ความสำเร็จเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าการมีผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และความสามารถในการบริหารจัดการ คือกุญแจสำคัญในการพลิกวิกฤตให้เป็นโอกาส (พระปลัดระพิน พุทธิสาร, 2561)

เพื่อวิเคราะห์และทำความเข้าใจถึงปัจจัยแห่งความสำเร็จในการดำเนินงานของพระเมธีวชิรประชาทร (ประยูร นนทีย) วัดอินทาราม จังหวัดสมุทรสงคราม จำเป็นต้องเริ่มจากการพิจารณาผลงานสาธารณสงเคราะห์ที่สอดคล้องกับบทบาทหลัก 4 ประการ ได้แก่ 1. การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล อาทิ การจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมความดีและกลุ่มออมทรัพย์เพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจแก่ชุมชน 2. การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ เช่น การสนับสนุนกิจกรรมของโรงเรียนและหน่วยงานท้องถิ่น 3. การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อื่นเป็นสาธารณสมบัติ เช่น การจัดตั้งศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนและหึ่งห้อยให้เป็นทั้งแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และ 4. การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป เช่น การจัดกิจกรรมด้านสุขภาพ การมอบทุนการศึกษา และการช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ (พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปยุโธ), 2540) ผลงานเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงการขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์ที่มีมิติหลากหลาย ครอบคลุมทั้งเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิตของประชาชน เมื่อพิจารณาลึกลงไปจะพบว่า ความสำเร็จของผลงานสาธารณสงเคราะห์ดังกล่าวมิได้เกิดขึ้นอย่างลอยตัว แต่ตั้งอยู่บนรากฐานของการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ อธิบายได้ด้วยการบูรณาการกรอบแนวคิดสองประการ คือ หลักการบริหารจัดการ 4M ซึ่งมุ่งเน้นการจัดการปัจจัยภายนอก ได้แก่ บุคลากร (Man) งบประมาณ (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) และการจัดการ (Management) (ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, 2545) ร่วมกับหลักภาวะ 4 ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาภายใน คือ กายภาวนา ศิลภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา (อง.ปญจก. (ไทย) 22/79/121) การบูรณาการกรอบแนวคิดทั้งสองนี้ทำให้เห็นว่าการจัดการทรัพยากรและการขับเคลื่อนงานภายนอกจะเกิดประสิทธิผลได้ก็ต่อเมื่อมีการหล่อเลี้ยงด้วยพลังภายในจากการพัฒนาตนตามหลักพระพุทธศาสนา เช่น การมีจิตและปัญญาที่มั่นคงย่อมส่งผลต่อการบริหารจัดการบุคลากรและการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์อย่างมีวิสัยทัศน์ ดังนั้น ผลงานสาธารณสงเคราะห์ของพระเมธีวชิรประชาทร จึงไม่ใช่เพียง

การดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาสังคม แต่เป็นแบบอย่างของการเชื่อมโยงศาสตร์การจัดการสมัยใหม่กับคุณธรรมทางพระพุทธศาสนา จนก่อให้เกิดรูปแบบการบริหารจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ที่เป็นระบบ มีเอกลักษณ์ และสามารถนำไปปรับใช้ในบริบทกว้างได้จริง

จากปัญหาและความท้าทายที่กล่าวมา ตลอดจนการมีอยู่ของกรณีตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จ การวิจัยครั้งนี้จึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาถอดบทเรียนอย่างลึกซึ้ง โดยมีคำถามวิจัยหลักว่า กระบวนการบริหารจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ของหลวงพ่อด่างหรือพระเมธีวัชรประชาทรมีลักษณะอย่างไร และสามารถนำมาสังเคราะห์เป็นรูปแบบต้นแบบสำหรับการพัฒนางานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทยได้หรือไม่ การศึกษาในครั้งนี้จึงไม่ใช่เพียงการบรรยายเชิงพรรณนา แต่เป็นการสร้างองค์ความรู้ที่สามารถนำไปปรับใช้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนของงานสาธารณสงเคราะห์คณะสงฆ์ในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาผลงานสาธารณสงเคราะห์ของพระเมธีวัชรประชาทร (ประยูร นนทิโย) วัดอินทาราม จังหวัดสมุทรสงคราม
2. เพื่อศึกษากระบวนการบริหารจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ของพระเมธีวัชรประชาทร (ประยูร นนทิโย) วัดอินทาราม จังหวัดสมุทรสงคราม
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการบริหารจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ของพระเมธีวัชรประชาทร (ประยูร นนทิโย) วัดอินทาราม จังหวัดสมุทรสงคราม

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มุ่งศึกษารูปแบบการบริหารจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ของพระเมธีวัชรประชาทร (ประยูร นนทิโย) วัดอินทาราม จังหวัดสมุทรสงคราม โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มเฉพาะเป็นเครื่องมือหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและสังเคราะห์เป็นข้อเสนอเชิงรูปแบบการบริหารจัดการที่เหมาะสม

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกได้แก่ ผู้มีประสบการณ์ตรงและมีส่วนเกี่ยวข้องกับงานสาธารณสงเคราะห์ของพระเมธีวัชรประชาทร เช่น พระสังฆาธิการที่กำกับดูแลงานคณะสงฆ์

ข้าราชการที่สนับสนุนการดำเนินงาน ผู้นำชุมชนและประชาชนที่มีส่วนร่วมในกิจกรรม ตลอดจนนักวิชาการทางการจัดการเชิงพุทธที่มีองค์ความรู้และงานวิจัยเกี่ยวข้อง ส่วนผู้ที่คัดออก ได้แก่ ผู้ที่ไม่เคยมีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง ขาดประสบการณ์ หรือไม่สามารให้ข้อมูลที่ลึกซึ้งได้ การเก็บข้อมูลแบ่งออกเป็นสองลักษณะ ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 25 รูปหรือคน แบ่งเป็น 5 กลุ่ม กลุ่มละ 5 รูปหรือคน ได้แก่ พระสังฆาธิการ ข้าราชการ ผู้นำชุมชน ประชาชน และนักวิชาการทางการจัดการเชิงพุทธ และการสนทนากลุ่มเฉพาะ จำนวน 9 รูปหรือคน ซึ่งประกอบด้วยพระสังฆาธิการและนักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิ

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก จัดทำโดยผู้วิจัย แบ่งเป็น 4 ตอน คือ 1. ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์ 2. ผลงานสาธารณสงเคราะห์ 3. กระบวนการดำเนินงานตามหลัก 4M และภาวนา 4 และ 4. รูปแบบการบริหารจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ของพระเมธีวชิรประชากร (ประยูร นนทิโย) โดยแบบสัมภาษณ์ดังกล่าวได้ผ่านการตรวจสอบคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 รูปหรือคน พบว่ามีค่าดัชนีความตรงของเนื้อหา (CVI) เท่ากับ 1.00 และค่าดัชนี I-CVI เท่ากับ 1.00 แสดงถึงความตรงเชิงเนื้อหาที่อยู่ในระดับสูง

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการเป็น 3 ขั้นตอน คือ ขั้นแรก ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง อาทิ ชีวประวัติ ผลงาน และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานสาธารณสงเคราะห์ ขั้นที่สอง ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 5 กลุ่ม และขั้นที่สาม จัดการสนทนากลุ่มเฉพาะกับพระสังฆาธิการและนักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลที่ได้ และการตรวจสอบคุณภาพข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า ได้แก่ การตรวจสอบแหล่งข้อมูล โดยเปรียบเทียบข้อมูลจากหลายกลุ่ม การตรวจสอบวิธีการ โดยใช้ทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม และการตรวจสอบผู้วิจัย โดยอาศัยการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ ทั้งนี้เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือและความถูกต้องของข้อมูลที่ได้ นอกจากนี้ยังมีการตีความวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลโดยการเปรียบเทียบข้ามกลุ่มผู้ให้ข้อมูล และอภิปรายเชิงพรรณนาโดยเชื่อมโยงกับเอกสาร งานวิจัย และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยเริ่มจากการถอดเทปการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม จากนั้นจัดหมวดหมู่ข้อมูล แปลความหมาย และเปรียบเทียบข้อมูลจากหลายแหล่ง เพื่อนำไปสังเคราะห์และสรุปผลในเชิงพรรณนา อันจะนำไปสู่การสร้างข้อเสนอเชิงรูปแบบการบริหารจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ของ

พระเมธีวชิรประชาทรที่สามารถสะท้อนทั้งมิติทางพุทธธรรมและการจัดการสมัยใหม่ได้อย่างมีระบบ

ผลการวิจัย

1. ผลงานสาธารณสงเคราะห์ของพระเมธีวชิรประชาทร โดยการดำเนินงานครอบคลุม 4 ด้านหลักที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ ได้แก่ 1. การช่วยเหลือเกื้อกูล ดำเนินการทั้งในภาวะปกติและยามวิกฤต เช่น จัดตั้งครัวสนามและโรงทานเพื่อแจกอาหาร จัดคลินิกตรวจสุขภาพชุมชน เปิดค่ายบำบัดยาเสพติดโดยผสมผสานการฝึกสติสมาธิกับเกษตรบำบัด จัดตั้งกองทุนสัจจะและสหกรณ์น้ำตาลปึกเพื่อสร้างเสถียรภาพด้านเศรษฐกิจฐานราก เปิดตลาดน้ำเศรษฐกิจพอเพียงโดยไม่เก็บค่าแผง และส่งเสริมการศึกษาผ่านศูนย์เด็กเล็ก ห้องสมุดประชาชน และทุนการศึกษาที่มีเงื่อนไขให้ผู้รับคืนประโยชน์แก่สังคม พร้อมกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น ลงแขกลงคลอง และการจัดตั้งศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนหึ่งห้อย 2. การเกื้อกูลกิจการสาธารณะ จัดตั้งศูนย์ให้คำปรึกษาทางกฎหมายเพื่อเพิ่มการเข้าถึงความยุติธรรม ยกกระดับมาตรฐานงานสาธารณสงเคราะห์โดยจัดทำคู่มือร่วมกับหน่วยงานรัฐและเอกชน พัฒนาวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การแข่งเรือโบราณ และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ GI พัฒนาศักยภาพองค์กรท้องถิ่น เปิดพื้นที่วัดสำหรับการประชุม และฝึกอบรม จัดค่ายคุณธรรม กิจกรรมกีฬาเยาวชน การบริจาคโลหิต และติดตั้งระบบเตือนภัยพิบัติ 3. การเกื้อกูลสถานที่สาธารณะ พื้นฟูและอนุรักษ์ระบบนิเวศ เช่น ปลูกลำไยและลำพู ฟื้นฟูคลอง พัฒนาแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมและเส้นทางบุญ บูรณะโบราณสถาน พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน เชื้อนกันน้ำ ไฟส่องสว่าง สวนสุขภาพ และลานกีฬา รวมทั้งตั้งศูนย์เกษตรพุทธเพื่อเผยแพร่ความรู้เกษตรอินทรีย์ 4. การช่วยเหลือประชาชนทั่วไป บรรเทาภัยพิบัติและเหตุฉุกเฉิน เช่น น้ำท่วม ไฟไหม้ หรือโรคระบาด จัดตู้ปันสุข ครัวผักปันสุข ดูแลผู้สูงอายุ เด็กกำพร้า ผู้พิการ และผู้ยากไร้ ส่งเสริมอาชีพ และใช้วัดเป็นศูนย์กลางสาธารณสุข เช่น จุดฉีดวัคซีนและคลินิกผู้สูงอายุ

2. กระบวนการบริหารจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ การบริหารจัดการยึดหลัก 4M ควบคู่กับหลักภาวนา 4 โดยหลัก 4M นั้น ด้าน Man พัฒนาบุคลากร พระภิกษุ จิตอาสา และชุมชน ด้วยการปลูกฝังจิตสาธารณะ การฝึกอบรมทักษะ และการมอบหมายงานตามความถนัด พร้อมใช้ระบบพี่เลี้ยงเพื่อสร้างความต่อเนื่อง ด้าน Money บริหารงบประมาณด้วยความโปร่งใส ตรวจสอบได้ เปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณะ จัดตั้งกองทุนเฉพาะกิจ เช่น กองทุนผู้สูงอายุและกองทุนการศึกษา พร้อมใช้หลักมัชฌิมาปฏิปทาในการใช้จ่าย ด้าน Material จัดการวัสดุและอุปกรณ์อย่างคุ้มค่า รักษาสภาพให้อยู่พร้อมใช้งาน สนับสนุนให้ชุมชนและหน่วยงานอื่นใช้ได้ในกรณีจำเป็น และเตรียมวัสดุสำหรับสถานการณ์

ฉุกเฉิน และด้าน Management วางแผนและติดตามงานอย่างเป็นระบบ มีการประชุม ประจำเดือน ประเมินผลต่อเนื่อง และเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม ผสมผสานกับ หลักภาวนา 4 คือ กายภาวนา (ลงมือปฏิบัติและสร้างแบบอย่าง) ศีลภาวนา (เสริมวินัย คุณธรรม และธรรมาภิบาล) จิตตภาวนา (ฝึกสติ เมตตา กรุณา) และปัญญาภาวนา (คิดวิเคราะห์และแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์) ทำให้กระบวนการมีความรอบด้านและยั่งยืน

3. รูปแบบการบริหารจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ รูปแบบที่ได้จากการศึกษา มีลักษณะเป็น โมเดลบูรณาการพุทธธรรมกับการบริหารจัดการสมัยใหม่ ครอบคลุมทั้ง 4 ด้านงานสาธารณสงเคราะห์ โดยใช้หลัก 4M ร่วมกับภาวนา 4 เป็นกลไกขับเคลื่อน ทำให้ มีโครงสร้างงานชัดเจน โปร่งใส และมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน จุดเด่นคือการลงมือทำจริง การประสานความร่วมมืออย่างกว้างขวาง และการยึดคุณธรรมเป็นแกนกลาง ผลลัพธ์ คือ การสร้างสวัสดิการชุมชนอย่างยั่งยืน และเป็นต้นแบบที่สามารถประยุกต์ใช้ได้ในวันวัดและ องค์กรชุมชนอื่นทั่วประเทศ

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลงานสาธารณสงเคราะห์ของพระเมธีวัชรประชาทร ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า พระเมธีวัชรประชาทร (ประยูร นนทิโย) ได้สร้างวัดอินทารามให้เป็นศูนย์กลางสวัสดิการ ชุมชนอย่างแท้จริง การดำเนินงานครอบคลุม 4 ด้าน คือ 1. การช่วยเหลือเกื้อกูล จัดครัว สนามและโรงทานในสถานการณ์ฉุกเฉิน บริการสุขภาพเบื้องต้นแก่ประชาชน จัดตั้งกองทุน ชุมชนเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 2. การสนับสนุน กิจการสาธารณะ เช่น จัดตั้งศูนย์ให้คำปรึกษาด้านกฎหมาย จัดโครงการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม จัดตลาดน้ำชุมชน และพัฒนาองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น 3. การดูแลสถานที่สาธารณ สมบัติ เช่น การฟื้นฟูป่าชายเลนและระบบคลอง การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และจัดพื้นที่ สุขภาวะให้ชุมชนใช้ประโยชน์ 4. การช่วยเหลือประชาชนทั่วไป ทั้งด้านการบรรเทาภัยพิบัติ การดูแลกลุ่มเปราะบาง เช่น เด็ก สตรี ผู้สูงอายุ และการส่งเสริมอาชีพควบคู่กับ การให้บริการสาธารณสุขอย่างต่อเนื่อง แนวทางดังกล่าวสะท้อนความเข้าใจลึกซึ้งในปัญหา และความต้องการของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของพระครูวิริยศาสนกิจ (สมเจต สมคฺโค) (2562) ที่พบว่า การบริหารงานสาธารณสงเคราะห์ที่มีประสิทธิภาพควรครอบคลุม ทั้งด้านการช่วยเหลือเกื้อกูล กิจการสาธารณะ สาธารณสมบัติ และประชาชน โดยต้อง มีการวางแผนและติดตามประเมินผลอย่างเป็นระบบ อย่างไรก็ตาม หากมองเชิงวิพากษ์ จะเห็นว่า งานสาธารณสงเคราะห์ของวัดอินทารามแม้จะมีนวัตกรรม เช่น การจัดตั้ง หุ่นการศึกษาที่มีเงื่อนไขให้ผู้ได้รับกลับมาช่วยเหลือชุมชน และการจัดค่ายบำบัดผู้ติดยาเสพติดโดยผสมผสานภาวนากับกิจกรรมเกษตรบำบัด แต่ยังคงขาดการติดตามประเมินผลระยะยาว

ว่า มาตรการเหล่านี้สามารถแก้ปัญหาเชิงโครงสร้างได้จริงหรือไม่ ตัวอย่างเช่น ผู้เข้าร่วมค่ายฟื้นฟูสามารถกลับคืนสู่สังคมได้ยั่งยืนหรือไม่ หรือการตั้งกองทุนการศึกษาช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาได้จริงเพียงใด ประเด็นเหล่านี้สะท้อนว่าการขยายผลยังจำเป็นต้องมีการติดตามผลลัพธ์เชิงประสิทธิผลและความยั่งยืนเพิ่มเติม

2. กระบวนการบริหารจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ของพระเมธีวัชรประชาทร ผลการวิจัยชี้ว่า การดำเนินงานของพระเมธีวัชรประชาทร วัดอินทาราม เป็นระบบครบวงจรที่บูรณาการหลัก 4M เข้ากับหลักภาวนา 4 เชื่อมคุณธรรมทางพุทธศาสนากับศาสตร์การบริหารสมัยใหม่ให้ทำงานร่วมกันได้จริง หลัก 4M ด้าน Man พัฒนาอาสาสมัครอย่างมีระบบ แปลงผู้ศรัทธาเป็นกำลังคนด้วยการอบรมทักษะ จัดบทบาทตามถนัด และใช้ระบบพี่เลี้ยง เปิดโอกาสให้ทุกกลุ่มมีส่วนร่วม หลักไม่ต้องเก่ง แต่ต้องมีใจถูกใช้เป็นเกณฑ์จริง สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูสุทธิพงษ์มณี (สมคิด อคฺคธมฺโม) (2560) ที่พบว่า การสร้างแรงจูงใจและการจัดคนเหมาะสมสัมพันธ์โดยตรงกับความสำเร็จของงาน ด้าน Money บริหารงบประมาณโปร่งใส จัดทำบัญชีเปิดเผย มีคณะกรรมการตรวจสอบร่วมชุมชน ตั้งกองทุนเฉพาะกิจและงบฉุกเฉิน ใช้งบอย่างมีเป้าหมายตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา สอดคล้องกับงานวิจัยของพระเมธีวราภรณ์ (เชิดชัย กตปุญฺโญ) (2564) ที่ยืนยันการใช้ PDCA และการวางแผนร่วมเป็นปัจจัยสำคัญ ด้าน Material จัดการครุภัณฑ์และทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ มีทะเบียนวัสดุ บำรุงรักษาตามแผน พร้อมเปิดใช้ร่วมกับชุมชนและมีชุดอุปกรณ์ฉุกเฉินเสมอ สอดคล้องกับงานวิจัยของทัศนีย์ สุขทวี และกัญญ์รัชการย์ นิลวรรณ (2559) ที่พบว่า กรอบ 4M ช่วยให้การบริหารทรัพยากรมีมาตรฐานและสม่ำเสมอ และด้าน Management วางแผนและติดตามผลด้วย PDCA ร่วมกับ SOP และเครื่องมือบริหารสมัยใหม่ เช่น AAR และ RACI กำหนดเป้าหมายชัด ประชุมประจำ และใช้เอกสารตรวจสอบได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาพร กิตติวรเมธี และคณะ (2566) ที่เน้นการวางแผน ตรวจสอบ และทบทวนเพื่อปรับปรุงงาน ในด้านหลักภาวนา 4 พบว่า ภาวนาลงมือปฏิบัติจริง เช่น คร่ำสนาม 24 ชม. แจกถุงยังชีพ เก็บขยะ ปลูกต้นไม้ และกิจกรรมสุขภาวะชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูศรีเมธาภรณ์ (ประภาส ฐิตธมฺโม) และคณะ (2565) ที่ยืนยันว่า การฝึกปฏิบัติและดูแลสุขภาพควบคู่ยกระดับคุณภาพชีวิต ศีลภาวนา ยกระดับศีลสู่วัฒนธรรมองค์กร มีบัญชีเปิดเผย กติกาอาสา และกิจกรรมสวดมนต์ถือศีล สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูปลัดเสนาะ วิสุทฺโธ และคณะ (2567) ที่พบว่า ศีลภาวนาส่งเสริมความไว้วางใจและความสงบในชุมชน จิตตภาวนา ฝึกสมาธิ เมตตา และสติในทีม ใช้สัมมาวาจาแก้ปัญหา ลดความตึงเครียด สอดคล้องกับงานวิจัยของพระปลัดธัญวัฒน์ อโศก (2563) ที่พบว่า การสวดมนต์และเจริญสติช่วยเพิ่มวินัยและความร่วมมือ และปัญญาภาวนาใช้โยนิโสมนสิการ กาลามสูตร และอริยสัจ 4 วิเคราะห์ปัญหาและออกแบบโครงการ

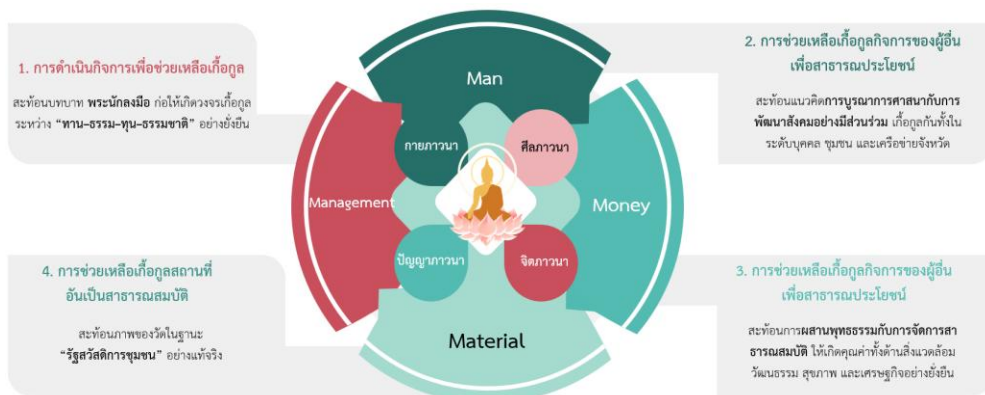

สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูปราโมทย์ปัญญาวัฒน์ (บุญเลิศ เทชบุญโญ) และคณะ (2565) ที่เน้นการใช้ปัญญาบริการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยสรุปการจัดการแบบ 4M ผสานภาวนา 4 ทำให้งานสาธารณสงเคราะห์ของวัดอินทารามตอบสนองได้รวดเร็ว โปร่งใส และยั่งยืน สามารถขยายผลเป็นต้นแบบให้วัดและชุมชนอื่นพัฒนารัฐสวัสดิการชุมชนบนฐานพุทธธรรมได้อย่างเป็นรูปธรรม อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาเชิงวิพากษ์จะพบว่า การบูรณาการ 4M กับภาวนา 4 ในกรณีของวัดอินทารามนั้น แม้จะสร้างสมดุลระหว่างระบบกับคุณธรรมแต่ยังขาดการเปรียบเทียบกับวัดอื่นที่ใช้แนวทางแตกต่าง เช่น วัดที่เน้น 4M อย่างเดียว หรือที่ยึดภาวนา 4 โดยไม่ใช้เครื่องมือการจัดการสมัยใหม่ สิ่งนี้ทำให้ยังไม่สามารถสรุปได้ชัดเจนว่า ปัจจัยแห่งความสำเร็จเกิดจากการบูรณาการแนวคิดทั้งสองจริง หรือเป็นผลจาก ภาวะผู้นำเฉพาะบุคคลของพระเมธีวัชรประชาทร ดังนั้น การศึกษาต่อยอดในเชิงเปรียบเทียบ จึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อยืนยันความเป็นสากลของโมเดลนี้

3. รูปแบบการบริหารจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ของพระเมธีวัชรประชาทร ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า รูปแบบการบริหารจัดการของพระเมธีวัชรประชาทรมีลักษณะเป็นศูนย์สวัสดิการชุมชนเชิงบูรณาการที่ใช้พุทธธรรมเป็นแกนคุณค่า และใช้ 4M เป็นโครงสร้างการดำเนินงาน โดยมีการวางระบบตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของชุมชน การวางแผนและจัดสรรทรัพยากร การดำเนินกิจกรรมโดยมีมาตรฐาน และการประเมินผลเพื่อนำมาปรับปรุงต่อเนื่อง การบูรณาการภาวนา 4 ทำให้เกิดสมดุลระหว่างประสิทธิภาพเชิงระบบและคุณค่าทางจิตวิญญาณ ได้แก่ ภาวนาที่สร้างวินัยการทำงาน ศีลภาวนาที่ค้ำจุนความโปร่งใส จิตตภาวนาที่เสริมพลังใจ และปัญญาภาวนาที่ช่วยกำหนดทิศทางด้วยเหตุผลและข้อมูลที่ถูกต้อง แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของพระเมธีวรารักษ์ (เชิดชัย กตบุญโญ) (2564) ที่พบว่า การบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับการจัดการเชิงยุทธศาสตร์ช่วยสร้างความต่อเนื่องของโครงการและลดความขัดแย้งภายในองค์กร และยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของพระครูธำรงวงศ์วิสุทธิ์ (ธีรศักดิ์ ธีรสุโก) (2566) ที่ชี้ว่ารูปแบบการจัดการที่มีทั้งมิติทางจิตวิญญาณและมิติทางเทคนิคเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้งานสาธารณสงเคราะห์เกิดผลสัมฤทธิ์และความยั่งยืน อย่างไรก็ตาม เมื่อมองในเชิงวิพากษ์โมเดลนี้ยังพึ่งพาภาวะผู้นำ (Personalized Leadership) ของพระเมธีวัชรประชาทรอย่างสูง กล่าวคือ หากปราศจากบทบาทและบารมีของท่าน รูปแบบนี้อาจไม่สามารถดำเนินต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น จึงควรมีการสร้างระบบสถาบันที่ทำให้โมเดลนี้สามารถสืบทอดต่อไปได้ เช่น การสร้างเครือข่ายพระนักพัฒนา การอบรมอาสาสมัครรุ่นใหม่ และการจัดทำองค์ความรู้เพื่อใช้ในชุมชนโดยไม่ขึ้นกับบุคคลผู้นำเพียงคนเดียว

องค์ความรู้จากการวิจัย

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

จากภาพที่ 1 จากการสังเคราะห์ผลงานสาธารณสงเคราะห์และกระบวนการบริหารจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ของพระเมธีวัชรประชาทร (ประยูร นนทิโย) วัดอินทาราม จังหวัดสมุทรสงคราม ได้พัฒนาเป็นรูปแบบการบริหารจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ที่ทำหน้าที่เป็นทั้งกรอบแนวคิดและเครื่องมือเชิงประจักษ์ในการอธิบายการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ ครอบคลุมผลงานเชิงรูปธรรม กลไกการจัดการ และพลังขับเคลื่อนที่ประสานกันอย่างยั่งยืนภายใต้หลักพุทธธรรม โดยมีสาระสำคัญดังนี้

1. ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล การทำงานเชิงรุกของวัดในฐานะ ศูนย์กลางบรรเทาทุกข์ สะท้อนถึงความพร้อมในการตอบสนองต่อวิกฤตอย่างรวดเร็วและทั่วถึง เช่น การจัดตั้งครัวสนามและโรงทานภายใน 24 ชั่วโมง การลงพื้นที่แจกถุงยังชีพ ในสถานการณ์น้ำท่วมหรือโรคระบาด และการเปิดศาลาวัดเป็นคลินิกตรวจสุขภาพ พร้อมสนับสนุนอุปกรณ์การแพทย์ รวมถึงจัดค่ายบำบัดยาเสพติดโดยผสมผสานสติสมาธิ และเกษตรบำบัดในมิติการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก มีการจัดตั้งกองทุนสัจจะ สหกรณ์น้ำตาลปื๊บแม่กลอง และตลาดน้ำเศรษฐกิจพอเพียงโดยไม่เก็บค่าเช่า เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารและรายได้ นอกจากนี้ยังลงทุนด้านทุนมนุษย์ผ่านศูนย์เด็กเล็ก ห้องสมุดประชาชน และทุนการศึกษาที่เน้นการคืนประโยชน์สู่สังคม ควบคู่กับโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น ลงแขกลงคลอง และศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลน หิงห้อย ผลลัพธ์ คือ เกิด วงจรเกื้อกูล ระหว่างทาน-ธรรม-ทุน-ธรรมชาติที่ยั่งยืน

2. ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ มุ่งเสริมศักยภาพและความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน ผ่านการจัดตั้งศูนย์ให้คำปรึกษาทางกฎหมาย

เพื่อเพิ่มโอกาสเข้าถึงความยุติธรรม การสร้างคู่มือปฏิบัติร่วมระหว่างวัด หน่วยงานรัฐ และเอกชน เพื่อกำหนดมาตรฐานงานสาธารณสงเคราะห์ และการฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น การแข่งเรือโบราณในมิติชุมชน ทานเปิดพื้นที่วัดให้ใช้ประชุม ฝึกอบรมด้านบัญชีและเพิ่มขีดความสามารถขององค์กรท้องถิ่น ขณะเดียวกันก็ส่งเสริมสุขภาพ เช่น ค่ายคุณธรรม การบำบัดยาเสพติด การบริจาคโลหิต และกิจกรรมกีฬาเยาวชน ผลงานเหล่านี้สะท้อนถึงการบูรณาการศาสนากับการพัฒนาสังคม ที่มีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน

3. ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ เน้นการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทั้งสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การปลูกโกงกางและลำพู เพื่อฟื้นฟูระบบนิเวศ การฟื้นคลองประดู การสร้างสวนหย่อมพืชทนเกลือ รวมถึงการฟื้นฟูเมืองเก่าและเส้นทางบุญเชื่อมวัดกับตลาดท้องถิ่น ในมิติความปลอดภัยและคุณภาพชีวิต มีการสร้างเขื่อน ถนน ระบบไฟส่องสว่าง และห้องน้ำสาธารณะ อีกทั้งยังพัฒนาพื้นที่สุขภาพ เช่น สวนออกกำลังกาย ลานกีฬา และศูนย์เรียนรู้เกษตรพุทธ 8 ไร่ ผลงานทั้งหมดสะท้อนการจัดการสาธารณสมบัติให้เกิดคุณค่าทั้งด้านสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม สุขภาพ และเศรษฐกิจ

4. ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป แสดงถึงบทบาทรัฐสวัสดิการชุมชนของวัดที่ดูแลประชาชนในทุกสถานการณ์ ตั้งแต่การบรรเทาทุกข์ฉุกเฉิน การช่วยดับเพลิง ฟื้นฟูพื้นที่เสียหาย ไปจนถึงการจัดหาอาหารและปัจจัยสี่ผ่านครัวผัด-ปัน-สุข ตู้ปันสุข และงานศพไร้ญาติ นอกจากนี้ยังดูแลกลุ่มเปราะบาง เช่น ผู้สูงอายุ เด็กกำพร้า ผู้พิการ พร้อมสนับสนุนทุนการศึกษา การฝึกอาชีพ และการสร้างเครือข่ายจิตอาสา โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางสาธารณสุข เช่น จุดฉีดวัคซีน คลินิกผู้สูงอายุ และที่พักชั่วคราว

การดำเนินงานทั้ง 4 ด้านนี้ สะท้อนถึงวิสัยทัศน์และความสามารถในการเชื่อมพุทธธรรมกับการจัดการสมัยใหม่ จนเกิดระบบช่วยเหลือที่มีส่วนร่วม โปร่งใส ตรวจสอบได้ และต่อยอดสู่ความยั่งยืนทั้งในระดับบุคคล ชุมชน และสังคม โดยมีวงจรเกื้อกูล คือ ทาน-ธรรม-ทุน-ธรรมชาติดี เป็นแกนกลาง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. มหาเถรสมาคมร่วมกับผู้ว่าราชการจังหวัดจัดตั้งศูนย์ประสานงานสาธารณสงเคราะห์จังหวัด แบบถาวร ใช้มาตรฐาน SOP เดียวกันในภาวะปกติและวิกฤต

2. องค์การบริหารส่วนจังหวัดร่วมกับหอการค้าจังหวัดจัดทำกองทุนสาธารณสงเคราะห์จังหวัด เชื่อม วัด อปท. เอกชน เพื่อภารกิจฉุกเฉินและพัฒนาระยะยาว โดยกำหนดเกณฑ์ความโปร่งใสและการตรวจสอบสาธารณะ

3. มหาเถรสมาคมร่วมกับมหาวิทยาลัยบูรจุหลักสูตรพระนักพัฒนาและอาสาสมัครชุมชนที่ผาน 4M กับภาวนา 4 เป็นหลักสูตรมาตรฐานจังหวัด พร้อมระบบรับรองสมรรถนะ

4. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจัดทำนโยบายบัญญัติเปิดเผย-แดชบอร์ดสาธารณะของทุกโครงการสาธารณสงเคราะห์ (รายรับ-รายจ่าย-ตัวชี้วัดผลลัพธ์)

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. จัดตั้งคณะทำงานประจำด้านสาธารณสงเคราะห์ในระดับวัด กำหนดโครงสร้างองค์กร หน้าที่ความรับผิดชอบ และระบบสั่งการที่ชัดเจน โดยใช้วงจรการบริหาร PDCA (Plan-Do-Check-Act) และจัดประชุมทบทวนผลการดำเนินงานอย่างน้อยทุกไตรมาส

2. จัดทำฐานข้อมูลทรัพยากรสาธารณสงเคราะห์แบบดิจิทัล รวบรวมข้อมูลอุปกรณ์ วัสดุ อาสาสมัคร และงบประมาณที่มีอยู่ พร้อมกำหนดระบบการยืม-คืนและการบำรุงรักษา เพื่อลดความซ้ำซ้อนและเพิ่มความรวดเร็วในการระดมกำลังควรส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และแนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการทรัพยากรสินระหว่างวัดต่าง ๆ

3. พัฒนาแผนปฏิบัติการภาวะฉุกเฉินล่วงหน้า ครอบคลุมแนวทางการปฏิบัติใน 24 ชั่วโมงแรก และ 72 ชั่วโมงถัดมา เช่น การตั้งจุดบริการ การกระจายสิ่งของ การสื่อสารภายในและภายนอก ตลอดจนมาตรการความปลอดภัยของผู้ปฏิบัติงาน

4. ยกระดับระบบการเงินให้มีความโปร่งใสและตรวจสอบได้ ใช้ระบบบัญชีเปิดเผยและเผยแพร่รายงานรายรับ-รายจ่ายต่อสาธารณะเป็นรายเดือน พร้อมตั้งคณะกรรมการตรวจสอบจากตัวแทนชุมชนและผู้ทรงคุณวุฒิ

5. จัดฝึกอบรมและรับรองทักษะอาสาสมัครอย่างต่อเนื่อง อบรมด้านการปฐมพยาบาล การช่วยเหลือทางจิตสังคม การจัดการสุขาภิบาล และความปลอดภัยในการทำงานภาคสนาม พร้อมระบบต่ออายุใบรับรองทุก 12 เดือน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาผลกระทบเชิงปริมาณของ 4M + ภาวนา 4 ต่อ KPI สุขภาพ เศรษฐกิจชุมชน สิ่งแวดล้อม และทุนสังคม (ออกแบบกึ่งทดลอง ก่อน-หลัง เปรียบเทียบพื้นที่ควบคุม)

2. วิเคราะห์ SROI/ต้นทุน-ผลตอบแทนทางสังคม ของครัวเรือน กองทุนสังคม สหกรณ์ชุมชน และศูนย์อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

3. วิจัยเปรียบเทียบข้ามจังหวัด/ต่างบริบท เพื่อสกัดปัจจัยความสำเร็จที่ถ่ายโอนได้ของรูปแบบวัดนักพัฒนา

4. ติดตามผลระยะยาวโครงการบำบัดยาเสพติดและทุนการศึกษากลับคืนประโยชน์ (อัตรากลับไปใช้ซ้ำ การจ้างงาน สุขภาวะครอบครัว และการมีส่วนร่วมชุมชน)

เอกสารอ้างอิง

- ทัศนีย์ สุขทวี และกัญญ์รัชการย์ นิลวรรณ. (2559). การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ตามหลักการบริหาร 4M โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 22 จังหวัดนครพนม. *วารสารบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 6(2), 238-244.
- พระครูธำรงวงศ์วิสุทธิ (ธีรศักดิ์ ธีรสโกโก). (2566). ศึกษาองค์ประกอบการพัฒนาการจัดการงานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธของคณะสงฆ์ไทย. *วารสารบรรพตการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์*, 4(1), 1-9.
- พระครูปราโมทย์ปัญญวัฒน์ (บุญเลิศ เตชบุญโญ) และคณะ. (2565). พุทธบูรณาการเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของคณะสงฆ์ จังหวัดสมุทรสงคราม. *วารสารมจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 11(1), 124-138.
- พระครูปลัดเสนาะ วิสุโท และคณะ. (2567). รูปแบบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักพุทธธรรมของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสารพุทธนวัตกรรมการจัดการ*, 7(4), 39-52.
- พระครูวิริยศาสนกิจ (สมเจต สมคโค). (2562). การพัฒนาการบริหารจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์จังหวัดสุพรรณบุรี. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 8(1), 27-41.
- พระครูศรีเมธากรณ์ (ประภาส ฐิตธมโม) และคณะ. (2565). การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพุทธบูรณาการสำหรับผู้สูงอายุของพระสงฆ์ในจังหวัดพิจิตร. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 11(3), 252-266.
- พระครูสุทธิพงษ์มุนี (สมคิด อัครธมโม). (2560). การพัฒนาการบริหารจัดการสาธารณสงเคราะห์เพื่อชุมชนของวัดในจังหวัดชลบุรี. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 6(2 ฉบับพิเศษ), 71-85.
- พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ). (2540). *การคณะสงฆ์และพระศาสนา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระปลัดธัญวัฒน์ อโสโก (รักษัเพ็ชร). (2563). การประยุกต์ใช้หลักภวนา 4 ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนบ้านบ่อเกตุ อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา. *วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*, 7(2), 35-46.
- พระปลัดระพิน พุทธิสาร. (2561). *บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชนต้นแบบวิถีพุทธ : กรณีศึกษาหลวงพ่อด่าง วัดอินทาราม จังหวัดสมุทรสงคราม*. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระมหาพชร กิตติวรเมธี และคณะ. (2566). การพัฒนางานด้านสาธารณสงเคราะห์ตามแผนปฏิบัติการพระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดสระแก้ว. *วารสารพุทธนวัตกรรมการจัดการ*, 6(3), 55-69.
- พระเมธีวราภรณ์ (เชิดชัย กตปุญโญ). (2564). รูปแบบการบริหารจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ของวัดพนัญเชิงวรวิหาร ตามแนวพระดำริสมเด็จพระสังฆราช. *วารสารมจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 10(4), 31-41.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาเถรสมาคม. (2559). *คำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อจัดทำแผนยุทธศาสตร์การปฏิบัติการพระพุทธศาสนา 6 ด้าน* (ลงวันที่ 25 เมษายน 2559). กรุงเทพฯ: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- _____. (2559). *แผนยุทธศาสตร์การปฏิบัติการพระพุทธศาสนา*. สืบค้น 1 สิงหาคม 2568, จาก <https://shorturl.asia/vsVPS>
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. (2545). *การจัดการทั่วไป*. กรุงเทพฯ: อีกรการพิมพ์.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2564). *รายงานผลการดำเนินงานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564*. กรุงเทพฯ: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- _____. (2565). *รายงานการสำรวจงานสาธารณสงเคราะห์ของวัดทั่วประเทศ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.